

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЗ «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»

О. Б. ПЕТІНОВА

СУЧАСНА ЛЮДИНА: ПЛОЩИНИ ФІЛОСОФСЬКОЇ РЕФЛЕКСІЇ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

для здобувачів третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти ОНП Філософія

ОДЕСА 2023

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ К.Д.УШИНСЬКОГО»**

Кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності

**СУЧАСНА ЛЮДИНА: ПЛОЩИНИ
ФІЛОСОФСЬКОЇ РЕФЛЕКСІЇ**

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

**для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня
вищої освіти ОНП Філософія**

ОДЕСА, 2023 р.

УДК: 1+167/168

*Затверджено вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(Протокол № 8 від 23 лютого 2023 р.)*

Рецензенти:

*Доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, біоетики та іноземних мов Одеського національного медичного університету
Володимир Ханжи*

*Доктор філософських наук, професор кафедри філософії, політології, психології та права Одеської державної академії будівництва і архітектури
Ірина Кадієвська*

Петінова О. Б. *Сучасна людина: площини філософської рефлексії*. Методичні рекомендації для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти. – Одеса, 2023. – 35 с.

Людина виступає агентом соціальних практик, суб'єктом діяльності, що володіє свободою вибору засобів для здійснення життєвих проєктів. Соціальні практики виникають завдяки вихідним габітуальним установкам, що набуваються в об'єктивному соціальному середовищі. В історії філософії склалося чимало підходів до інтерпретації феномену людини, і кожен з них репрезентує певну культурно-історичну ситуацію, в межах якої це поняття набуває своїх специфічних рис. Людина – це не сталий об'єкт, якій можна було б однозначно описати «раз і назавжди», а складна динамічна система, що знаходиться в стані поліфонічного розвитку, набуваючи нових характеристик та інтерпретацій.

Методичні рекомендації призначені для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності 033 Філософія вміщують матеріал щодо специфіки дисципліни, особливостей опрацювання теоретичного курсу, літературних джерел, виконання індивідуальних і самостійних завдань, підготовки до практичних занять, містять список літератури, тощо.

ЗМІСТ

1.	ВСТУП. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	4
2.	НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ.....	8
3.	ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	9
4.	ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ.....	13
5.	ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ ІНДЗ.....	18
6.	ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ.....	20
7.	ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ.....	28
8.	КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ.....	30
9.	РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ.....	34

1. ВСТУП. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Проблема людини та її трансформацій в суспільному бутті не є новою для філософії. Проте і вичерпаною її теж не можна назвати. Кожна епоха підходить до цієї теми з власними проєкціями, які є квінтесенцією історичного досвіду в аспекті своєї фактичної визначеності, історичної мрії – в футурологічному аспекті. Власне, в цьому розумінні і може йти мова про «вічні філософські проблеми»: вони «вічні» не тому, що ніхто не може їх вирішити, а тому, що будь-яке вирішення має історично мінливий характер; воно береться до уваги в подальші епохи, але не детермінує їхню активність у відповідному напрямку. І такою проблемою є Людина та її площини філософської рефлексії. Суспільне життя сьогодні – не ізольована область знань і спеціального наукового пошуку. Незважаючи на точність і формалізованість понятійного апарату, з нього не можуть бути остаточно виключені філософія і соціальність, адже людське перетвориться на граничну абстракцію. Саме людина, заради якої здійснюються економічні та соціальні зміни в суспільстві, знаходиться в зоні уваги філософських пошуків. Людина в різних аспектах свого прояву пов'язана з проблемною ситуацією свого становлення, формування, освіти в сучасних соціальних, ідеологічних, господарських, політичних науково-технічних і культурних контекстах, що в різноманітності предметних і міждисциплінарних зв'язків сприяє взаємозбагаченню наукових дискурсів і виробленню достовірного знання.

Метою навчальної дисципліни «Сучасна людина: площини філософської рефлексії» є навчити здобувачів вищої освіти аналізувати та виокремлювати проблеми сучасної людини в різноаспектності її проявів у дискурсі філософії.

Очікувані програмні результати навчання:

ПРН 01. Мати передові концептуальні та методологічні знання з філософії і на межі предметних галузей, а також дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на рівні світових досягнень з філософії, отримання нових знань та здійснення інновацій;

ПРН 03. Ефективно застосовувати у фаховій діяльності знання основних положень теоретичної і практичної філософії, історії світової та вітчизняної філософської думки, а також основних напрямів та провідних тенденцій у сучасній світовій філософії;

ПРН 10. Визначати та описувати різноаспектність проявів та перспективи становлення творчої особистості в сучасному українському суспільстві, визнавати її цінність в аксіологічній парадигмі ХХІ століття та пояснювати роль в контексті трансформацій сучасної соціокультурної реальності на тлі відносин «людина-світ».

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, ОНП, спеціальність, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань 03 Гуманітарні науки	Статус дисципліни: Обов'язкова	
Модулів – 1	Спеціальність 033 Філософія	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 2		2-й	2-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання – тези та доповідь на конференції		Семестр	
Загальна кількість годин - 120		4-й	4-й
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 1,8 самостійної роботи студента – 4,3	Рівень вищої освіти: Третій (освітньо-науковий) Ступінь освіти: Доктор філософії (PhD)	16 год.	4
		Практичні, семінарські	
		16 год.	4
		Лабораторні	
		0 год.	0 год.
		Самостійна робота	
		78 год.	102 год.
		Індивідуальні завдання:	
10 год.	10 год.		
Вид контролю: екзамен			

Очікувані результати вивчення дисципліни:

Знати:

- сучасні концепції сутності людини
- особливості та проєкції філософії сучасної людини через площини філософської рефлексії: час, суспільство, самоствердження;
- Перспективи самовдосконалення особистості.
- теоретико-методологічні засади дослідження трансформацій особистості у суспільному бутті та методологічні традиції вивчення особистості у соціальних контекстах.
- сутність трансформації особистості як подолання рутинних, традиційних прийомів, методів і форм діяльності в усіх сферах економічної, політичної, соціальної, духовно-моральної життєдіяльності суспільства.
- сучасні форми вираження флуктуаційних особистісних процесів у суспільному бутті;

- соціально-філософські конотації моделей homo economicus у контексті поглядів на суспільство та економіку в умовах глобалізаційних процесів.
- особливості «Нової ери» та проблеми становлення людини-творця.

Уміти:

- розкривати філософський, етичний, релігійний, соціально-психологічний аспекти сенсу життя
- аналізувати сучасне бачення і розуміння проблеми смерті та безсмертя.
- з'ясувати особливості Надлюдини як продукту еволюції людини, порівнювати поняття «Надлюдина» і «вищий тип людини», «гармонійна особистість».
- розкривати взаємозв'язки між полікультурними реаліями, міжкультурним діалогом та становлення сучасної особистості.
- аналізувати концепт Іншого в контексті проблеми «своє–чуже»;
- визначати сутність маргінальної особистості крізь призму творчого постмодерного дискурсу та особливості маргінальності в сучасному українському суспільстві;
- аналізувати соціогуманітарні габітуси економічної людини.

Навчальна дисципліна формує міждисциплінарні взаємозв'язки з іншими дисциплінами, такими як «Методологія наукових досліджень у галузі філософії», «Сучасний філософський дискурс», «Творча особистість у вимірі філософії», «Поліфонія сучасного філософського знання: діалог на зламі тисячоліть», та іншими.

Інтегральна компетентність: Здатність продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми у сфері філософії, застосовувати методологію наукової та педагогічної діяльності, а також проводити власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК 05. Здатність розв'язувати комплексні проблеми філософії на основі системного наукового світогляду та загального культурного кругозору із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності;

ЗК 06. Здатність проявляти толерантність та повагу до культурної різноманітності, діяти соціально відповідально та свідомо в умовах полікультурних реалій та сучасних трансформаційних процесів.

Спеціальні компетентності (СК):

СК 01. Здатність виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у філософії та дотичних до неї міждисциплінарних напрямках і можуть бути опубліковані у провідних

наукових виданнях з філософії та суміжних галузей;

СК 04. Здатність здійснювати науково-педагогічну діяльність у вищій освіті;

СК 06. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми дослідницького характеру в сфері філософії, оцінювати та забезпечувати якість виконуваних досліджень.

2. НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	денна форма						Заочна форма						
	усього	у тому числі					усього	у тому числі					
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Модуль 1.													
СУЧАСНА ЛЮДИНА: ПЛОЩИНИ ФІЛОСОФСЬКОЇ РЕФЛЕКСІЇ													
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I.													
ФІЛОСОФІЯ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ: ЛЮДИНА І ЧАС, ЛЮДИНА І СУСПІЛЬСТВО, ОСОБИСТІТЬ ТА ЇЇ САМОТВЕРДЖЕННЯ													
Тема 1. Людина, час та смисложиттєві цінності через призму сучасності	14	2	2			10	14					13	
Тема 2. Творча особистість та проблема її самоствердження	14	2	2			10	14	1	1			13	
Тема 3. Сучасні постмодерні антиномії суспільного буття та їх значення для розвитку особистості в контексті трансформаційних процесів соціальної реальності	14	2	2			10	14					13	
Тема 4. Сучасні форми вираження флуктуаційних особистісних процесів у суспільному бутті	13	2	2			9	13					12	
Разом за змістовим модулем I	55	8	8			39	55	2	2			51	
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II													
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НОМО ECONOMICUS У ДИСКУРСІ ФІЛОСОФІЇ													
Тема 5. Соціально-філософські конотації моделей homo economicus у контексті поглядів на суспільство та економіку	17	2	2			13	17					17	
Тема 6. Глобалізація, неолібералізм та нова економічна людина в Україні: виклики часу	21	4	4			13	21					17	
Тема 7. Сучасна людина та війна: філософсько-економічні аспекти	17	2	2			13	17					17	
Разом за змістовим модулем II	55	8	8			39	55	2	2			51	
ІНДЗ	10					10	10					10	
Усього годин	120	16	16			10	78	120	4	4		10	102

3. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

МОДУЛЬ

СУЧАСНА ЛЮДИНА: ПЛОЩИНИ ФІЛОСОФСЬКОЇ РЕФЛЕКСІЇ

Змістовий модуль 1. ФІЛОСОФІЯ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ: ЛЮДИНА І ЧАС, ЛЮДИНА І СУСПІЛЬСТВО, ОСОБИСТІСТЬ ТА ЇЇ САМОСТВЕРДЖЕННЯ

Тема 1. Людина, час та смисложиттєві цінності через призму сучасності

Метафізичний процес буття. Існування, як рух, здатний дарувати нам найвищу насолоду активною і творчою позицією і самим процесом її втілення. Аспекти часу: хронологічний, біологічний, психологічний та соціальний. Час і людина в еволюціонуючому тандемі. Віра, як філософська субстанція позитивного. Проблеми сутності та буття людини як «вічні» філософські проблеми. Сучасні концепції сутності людини. Об'єктивістська філософія людини. Сенс життя як філософська категорія, що віддзеркалює внутрішні переконання особистості, її спільну та особисту вартість, що реалізується у суспільній діяльності вільним вибором особистості, а також системою суспільних відносин. Проблема сенсу життя та її аспекти: філософський, етичний, релігійний, соціально-психологічний. Сучасне бачення і розуміння проблеми смерті та безсмертя.

Тема 2. Творча особистість та проблема її самоствердження

Творча особистість як першочерговий об'єкт і суб'єкт суспільних змін. Концепція самоствердження як методологічна підстава дослідження глибинного потенціалу творчої особистості. Синдром «нестачі людяності» та морального падіння. Система потреб особистості як сукупність типів і класів потреб, взаємно пов'язаних поміж собою на підставі визначеної субординації. Структура потреб. Самоствердження особистості як опосередкована соціальною діяльністю ідеальна представленість індивіда в інших людях, у міжособових відносинах, а врешті – у самій собі, як монаді соціального цілого. Рівні самоствердження та їх характерні риси. Вищий рівень самоствердження – «аподиктичний» – моя «самість» необхідна іншим «самостям» для примноження їх якісного гатунку та збагачення змісту. Надлюдина як продукт еволюції людини. Надлюдина і «вищий тип людини», «гармонійна особистість». Критерії позитивного, як соціальні орієнтири самоствердження. Перспективи самовдосконалення особистості. Полікультурні реалії, міжкультурний діалог та становлення сучасної особистості. Нова ера та проблема становлення людини-творця.

Тема 3. Сучасні постмодерні антиномії суспільного буття та їх значення для розвитку особистості в контексті трансформаційних процесів соціальної реальності

Теоретико-методологічні засади дослідження трансформацій особистості у суспільному бутті та методологічні традиції вивчення особистості у соціальних контекстах. Персоналізм, екзистенціалізм, феноменологія, гендерні дослідження. Проблема універсальних, загальноцивілізаційних та партикулярних аспектів становлення особистості в контексті різноманітних соціальних практик. Особистість та творча особистість. Їх взаємодія в умовах соціальних змін; світоглядні парадигми життєдіяльності особистості. Трансформація особистості як феномен духовного життя людини, що описується нелінійною функцією еволюції світогляду, волі та ідентичності. Сутність трансформації особистості: подолання рутинних, традиційних прийомів, методів і форм діяльності в усіх сферах економічної, політичної, соціальної, духовно-моральної життєдіяльності суспільства.

Синергетичний підхід у дослідженні трансформацій особистості. Сутність окремої особистості в єдності багатоманітного. Флуктуації особистості як процес спонтанного та емоційного переосмислення людиною цінностей та потреб. Зовнішні фактори флуктуацій особистості. Сутність постмодерних антиномій суспільного буття та визначення їх значення для розвитку творчої особистості в контексті проблематики ідентифікації особистості через співіснування з Іншим. Ідеологія та філософія постмодернізму як позиція толерантності у розумінні проголошення рівнозначності та рівноправності не тільки різних, але й несумісних способів, форм і стилів життя.

Співіснування з Іншим в аспекті проблеми флуктуації особистості у суспільному бутті. Особливості творчої особистості та елементи руйнації: долаючи старе, творча особистість знаходить нові горизонти, що для неї є більш досконалішими формами буття. Деструктивна творчість та руйнування норм та стереотипів. Проблема ідентифікації. Аналіз концепту Іншого в контексті проблеми "своє-чуже". Процес ідентифікації особистості у співіснуванні з Іншим. Проблема ідентифікації особистості в горизонті інтерсуб'єктивності та роль Іншого у цьому процесі. Рівні становлення особистості: лінгвістичний, практичний, етичний.

Тема 4. Сучасні форми вираження флуктуаційних особистісних процесів у суспільному бутті

Специфічні прояви людської соціальності у формах культури як знаково-символічному світі цінностей, ідеалів, цілей діяльності в контексті вивчення молодіжних субкультур та віртуальних спільнот. Проблеми та суперечності входження у соціально-активне життя. Життєві позиції маргінальної особистості на сучасному етапі розвитку українського суспільства, що

трансформується. Основні сучасні форми вираження флуктуаційних особистісних процесів у соціальному бутті: субкультури, віртуальні співтовариства, маргінальність.

Субкультури як спосіб соціалізації молоді у контексті розвитку сучасного українського суспільства. Субкультура як негативна реакція на ту чи іншу пануючу в суспільстві культурну або соціальну структуру серед різних соціальних прошарків і вікових груп. Молодіжна субкультура. Комунікативна діяльність віртуальних спільнот. Вплив віртуальної реальності на соціалізацію особистості в аспекті комунікації в кіберпросторі на прикладі віртуальних спільнот геймерів, блогерів, хікікоморі. Модернізація способів, форм, стилів комунікативних інтерацій. Кіберпростір як соціокультурний фактор, що впливає на суспільне життя, змінює просторово-часове сприйняття реальності і призводить до формування мережевого суспільства, яке складають певні групи людей, пов'язаних спільними інтересами. Сутність маргінальної особистості крізь призму творчого постмодерного дискурсу, виявлення специфіки втілення образу маргінальної особистості в постмодерних творах. Типи потенційної маргінальності: консервативний, орієнтований «до низу», прогресивний. Особливості маргінальності в сучасному українському суспільстві.

Змістовий модуль 2. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НОМО ЕСНОМІСІС У ДИСКУРСІ ФІЛОСОФІЇ

Тема 5. Соціально-філософські конотації моделей homo economicus у контексті поглядів на суспільство та економіку

Полідисциплінарне теоретико-концептуальне підґрунтя вивчення homo economicus у соціально-філософському дискурсі. Економічна поведінка людини як поведінка, пов'язана з відбором цілераціональних, прагматичних або соціально спрямованих економічних альтернатив з метою розв'язання господарських проблем на всіх етапах господарського циклу – виробництва, розподілу, обміну та споживання. Економічна мотивація поведінки людини. Соціальна концепція неолібералізму як парадигмальний тренд інтерпретацій економічної людини.

Економічна людина як суспільний суб'єкт: коеволюційний аспект соціально-філософської та економічної думки. Етика розумного егоїзму. Модель економічної людини історичної школи. Раціональний максимізатор у сучасному суспільстві: загальна характеристика моделі homo economicus у межах економічного мейнстріму. Сучасні альтернативні модифікації homo economicus. Свобода економічної людини як споживача. Специфіка досліджень економічної людини в українському полідисциплінарному науковому дискурсі.

Тема 6. Глобалізація, неолібералізм та нова економічна людина в Україні: виклики часу

«Нова економічна людина» та необхідність її формування в сучасному суспільстві як конкурентоздатного економічного суб'єкта в умовах глобалізаційних процесів в Україні. Творча особистість та нова економічна людина. Образ нової економічної людини як відображення дійсності, націленої на перспективи та тенденції майбутнього, актуальні особистісні риси, мету та стимул економічної поведінки, що є практично спрямованою. Морально ефективна економічна діяльність нової економічної людини: економіка має моральний вимір, людина є її творцем, центром і метою всього економічного та соціального життя. Духовне багатство нової економічної людини та інший поштовх раціональної економічної діяльності, максимізації корисності в рамках суспільного розвитку. Специфіка соціально-орієнтованої ринкової економіки як типу ринкової економічної системи. Соціальне підприємництво як ефективний шлях підняття національної економіки (об'єднання людей в громади, які беруть на себе безпосередню відповідальність за власний економічний розвиток на місцевому рівні). Народний капітал та його формула. Філософія соціального підприємництва. Основні правила економічної діяльності людини: «10 правил ведення бізнесу А. Шептицького». Соціальні індикатори життя людини.

Стратегіями діяльності економічної людини в умовах соціального ринкового господарства. Орієнтація на «спільне благо» та конструктивну зміну ставлення економічної людини до довкілля. Філософія соціального підприємництва.

Тема 7. Сучасна людина та війна: філософсько-економічні аспекти

Війна як суспільний феномен. Сучасна людина та війна: система координат життя та смерті. Філософські проблеми національної безпеки. Людина та цивілізаційне осмислення війни. Роль воєн в житті українського суспільства. Філософські смисли економіки війни. Стратегії війни та принципи цивілізаційного устрою. «Справедлива війна» в історико-філософському контексті. Війна в контекстах політичної організації суспільства та факторах розвитку економічної системи. Етичні питання війни, бізнес, підприємництво та формування сучасної людини.

4. ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема	Форма організації на занятті	Обов'язкове практичне завдання	Термін виконання
<p>Тема 1. Людина, час та смисложиттєві цінності через призму сучасності</p> <p><i>Форма:</i> Комбіноване семінарське заняття</p>	<p>Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком ключових питань теми</p>	<p><i>Питання для усного обговорення</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Метафізичний процес буття. Існування, як рух, здатний дарувати нам найвищу насолоду активною і творчою позицією і самим процесом її втілення. 2. Аспекти часу: хронологічний, біологічний, психологічний та соціальний. 3. Час і людина в еволюціонуючому тандемі. Віра, як філософська субстанція позитивного. <p><i>Написати есе на тему</i> «Проблеми сутності та буття людини як «вічні» філософські проблеми: мій погляд»</p> <p>Аналітична доповідь з презентацією (на 5-7 хв.), тема за вибором:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Сучасні концепції сутності людини. • Об'єктивістська філософія людини. • Сенс життя як філософська категорія. • Проблема сенсу життя та її аспекти: філософський, етичний, релігійний, соціально-психологічний. • Сучасне бачення і розуміння проблеми смерті та безсмертя. 	<p>На практичному занятті</p>
<p>Тема 2. Творча особистість та проблема її самоствердження в сучасному суспільстві, що трансформується</p> <p><i>Форма:</i> Комбіноване семінарське заняття</p>	<p>Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком ключових питань теми</p>	<p><i>Питання для усного обговорення</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Творча особистість як першочерговий об'єкт і суб'єкт суспільних змін. 2. Концепція самоствердження як методологічна підстава дослідження глибинного потенціалу творчої особистості. 3. Система потреб особистості як сукупність типів і класів потреб, взаємно пов'язаних поміж собою на підставі визначеної субординації. Структура потреб. 	<p>На практичному занятті</p>

		<p>4. Самоствердження особистості та його рівні.</p> <p><i>Аналітична доповідь за темою на вибір:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Вищий рівень самоствердження – «аподиктичний» – моя «самість» необхідна іншим «самостям» для примноження їх якісного гатунку та збагачення змісту. • Надлюдина як продукт еволюції людини. Надлюдина і «вищий тип людини», «гармонійна особистість». • Критерії позитивного, як соціальні орієнтири самоствердження. • Перспективи самовдосконалення особистості. <p><i>Робота в парах:</i> Полікультурні реалії, міжкультурний діалог та становлення сучасної особистості (навести приклади з сьогодення).</p> <p><i>Обговорення альтернативних сайтів. Дискусія.</i> Нова ера та проблема становлення людини-творця.</p> <p><i>«Дерево рішень»</i> Синдром «нестачі людяності» та морального падіння і шляхи її подолання.</p>	
<p>Тема 3. Сучасні постмодерні антиномії суспільного буття та їх значення для розвитку особистості в контексті трансформаційних процесів соціальної реальності <i>Форма: Комбіноване семінарське заняття</i></p>	<p>Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком ключових питань теми</p>	<p style="text-align: center;"><i>Питання для обговорення</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Теоретико-методологічні засади дослідження трансформацій особистості у суспільному бутті та методологічні традиції вивчення особистості у соціальних контекстах. 2. Персоналізм, екзистенціалізм, феноменологія, гендерні дослідження. 3. Проблема універсальних, загальноцивілізаційних та партикулярних аспектів становлення особистості в контексті різноманітних соціальних практик. <p><i>Аналітична доповідь. Робота в парах: доповідач та опонент.</i> Особистість та творча особистість. Їх взаємодія в умовах соціальних змін; світоглядні парадигми життєдіяльності особистості.</p>	<p style="text-align: center;">На практичному занятті</p>

		<p><i>Аналітична робота з інформаційними ресурсами, наведення прикладів з життя. Трансформація особистості як феномен духовного життя людини. Сутність трансформації особистості: подолання рутинних, традиційних прийомів, методів і форм діяльності в різних сферах життєдіяльності суспільства</i></p>	
<p>Тема 4. Сучасні форми вираження флюктуаційних особистісних процесів у суспільному бутті <i>Форма: Семінар-презентація</i></p>	<p>Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком ключових питань теми</p>	<p><i>Презентації робіт аспірантів з аналітичною доповіддю (одна на вибір)</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Специфічні прояви людської соціальності у формах культури як знаково-символічному світі цінностей, ідеалів, цілей діяльності в контексті вивчення молодіжних субкультур та віртуальних спільнот. 2. Життєві позиції маргінальної особистості на сучасному етапі розвитку українського суспільства, що трансформується. 3. Основні сучасні форми вираження флюктуаційних особистісних процесів у соціальному бутті: субкультури, віртуальні співтовариства, маргінальність. 4. Комунікативна діяльність віртуальних спільнот. Вплив віртуальної реальності на соціалізацію особистості в аспекті комунікації в кіберпросторі на прикладі віртуальних спільнот геймерів, блогерів, хікікоморі. 5. Модернізація способів, форм, стилів комунікативних інтеракцій. <p><i>Бесіда-обговорення на тему:</i> Кіберпростір як соціокультурний фактор, що впливає на суспільне життя: плюси та мінуси</p> <p><i>Підібрати приклади з творів українських письменників:</i> Сутність маргінальної особистості крізь призму творчого постмодерного дискурсу, виявлення специфіки втілення образу маргінальної особистості в постмодерних творах.</p>	<p>На практичному занятті</p>

		«Мозковий штурм». Особливості маргінальності в сучасному українському суспільстві.	
<p>Тема 5. Соціально-філософські конотації моделей homo economicus у контексті поглядів на суспільство та економіку</p> <p><i>Форма: Семінар з елементами евристичної бесіди</i></p>	<p>Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком ключових питань теми</p>	<p><i>Питання для усного обговорення</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Полідисциплінарне теоретико-концептуальне підґрунтя вивчення homo economicus у соціально-філософському дискурсі. 2. Економічна поведінка людини. 3. Економічна мотивація поведінки людини. 4. Соціальна концепція неолібералізму як парадигмальний тренд інтерпретацій економічної людини. 5. Економічна людина як суспільний суб'єкт: коеволюційний аспект соціально-філософської та економічної думки. 6. Етика розумного егоїзму. 7. Модель економічної людини історичної школи. 8. Раціональний максимізатор у сучасному суспільстві: загальна характеристика моделі homo economicus у межах економічного мейнстріму. 9. Сучасні альтернативні модифікації homo economicus. 10. Свобода економічної людини як споживача. 11. Специфіка досліджень економічної людини в українському полідисциплінарному науковому дискурсі. <p><i>Евристична бесіда на тему: Етика розумного егоїзму сьогодні: «так» чи «ні»? результати представити у вигляді твору-роздуму.</i></p> <p><i>Індивідуальні доповіді на тему:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Неолібералізм як філософська течія чиказька школа (Ф. Найт, М. Фрідмен, Дж. Стіглер) • Неолібералізм як філософська течія: лондонська школа (Л. Робінс) • Неолібералізм як філософська течія: австрійська школа (Л. Мізес, Ф. 	<p>На практичному занятті</p>

		<p>Хайек)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Неолібералізм як філософська течія: фрайбурзька (В. Ойкен, Л. Ерхард), паризька (М. Алле, Ж. Рюеф) та італійська школи (Д. Ейнауді). <p><i>Перегляд роликів та обговорення книг А. Сміт «Багатство народів. Дослідження про природу та причини добробуту націй» А. Ренд «Атлант розправив плечі».</i></p>	
<p>Тема 6. Глобалізація, неолібералізм та нова економічна людина в Україні: виклики часу <i>Форма: Комбіноване семінарське заняття</i></p>	<p>Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком ключових питань теми</p>	<p><i>Питання для обговорення</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1.«Нова економічна людина» та необхідність її формування в сучасному суспільстві як конкурентоздатного економічного суб'єкта в умовах глобалізаційних процесів в Україні. 2.Творча особистість та нова економічна людина. Образ нової економічної людини як відображення дійсності. 3. Специфіка соціально-орієнтованої ринкової економіки як типу ринкової економічної системи. <p><i>Індивідульні аналітичні повідомлення (усно, до 5 хв.)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Соціальне підприємництво як ефективний шлях підняття національної • Філософія соціального підприємництва. • Основні правила економічної діяльності людини: «10 правил ведення бізнесу А. Шептицького». <p><i>Порівняльний аналіз.</i> Соціальні індикатори життя людини (робота з показниками)</p> <p><i>Диспут:</i> Морально ефективна економічна діяльності: економіка має моральний вимір, людина є її творцем, центром і метою всього економічного та соціального життя.</p> <p><i>Екскурсія до офісу «Старлайф», презентація «Програми довгострокового забезпечення життя»</i></p>	<p>На практичному занятті</p>

<p>Тема 7. Сучасна людина та війна: філософсько-економічні аспекти <i>Форма: Семінар з виступами аспірантів</i></p>	<p>Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком ключових питань теми</p>	<p style="text-align: center;"><i>Питання для обговорення</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Війна як суспільний феномен. 2. Сучасна людина та війна: система координат життя та смерті. 3. Філософські проблеми національної безпеки. <p><i>Диспут:</i> Людина та цивілізаційне осмислення війни. Роль воєн в житті українського суспільства.</p> <p><i>Виступи аспірантів на тему (за вибором)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Філософські смисли економіки війни. • Стратегії війни та принципи цивілізаційного устрою. • «Справедлива війна» в історико-філософському контексті. • Війна в контекстах політичної організації суспільства та факторах розвитку економічної системи. • Етичні питання війни, бізнес, підприємництво та формування сучасної людини. 	<p>На практичному занятті</p>
--	---	--	-------------------------------

5. ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ ІНДЗ

ІНДИВІДУАЛЬНІ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ

Підготувати тези, виступити на конференції (рекомендована конференція – щорічна кафедральна Всеукраїнська науково-практична конференція студентів та молодих вчених «Південноукраїнські наукові студії», однак можна обрати й інші варіанти).

№ з/п	Тематика	Кількість годин	
		Денна	Заочна
1	Тези та доповідь на конференції (у відповідності до теми дисертаційного дослідження з врахуванням індивідуальної освітньої траєкторії здобувача).		
	Разом	10	10

ЗДОБУВАЧ ПРИ ВИКОНАННІ ІНДЗ ПОВИНЕН ДОТРИМУВАТИСЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ, НЕ ДОПУСКАТИ АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ

Академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості), та/або відтворення опублікованих текстів інших авторів без відповідного посилання (відповідно до ст. 69 Закону України «Про вищу освіту»).

Види академічного плагіату:

- копіювання;
- перефразування;
- компіляція;
- використання інформації (факти, ідеї, формули, числові значення тощо) з джерела без посилання на це джерело;
- подання як власних робіт (тез, аналітичних звітів, письмових робіт, есеїв тощо), виконаних на замовлення іншими особами, у тому числі робіт, стосовно яких справжні автори надали згоду на таке використання.

Тези (від гр. thesis – положення, твердження) – це коротко, точно, послідовно сформульовані ідеї, думки, положення наукової доповіді, повідомлення, статті або іншої наукової праці. Вони містять матеріали, положення, категорії, які автор вперше вводить у науковий обіг.

Структура тез наступна: *вступна, основна, заключна частина.*

У **вступній** частині відображується актуальність, важливість обраної теми, визначається об'єкт, предмет дослідження, виділяється проблема, мета, завдання, які ставить здобувач перед собою для досягнення поставленої мети. В **основній** частині тез досліджуються основні підходи до вирішення даної проблеми, виділяються нові цікаві ідеї, може пропонуватися авторський варіант вирішення заявленої проблеми на основі проаналізованого матеріалу, тощо. У **заклучній** частині робляться висновки за підсумками розглянутого матеріалу, показуються перспективи в дослідженні цієї проблеми. Список літератури оформляється в кінці тез. У список літератури включаються тільки ті джерела, на які є посилання в тексті тез, зазвичай, від трьох до п'яти джерел.

6. ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І.

ФІЛОСОФІЯ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ: ЛЮДИНА І ЧАС, ЛЮДИНА І СУСПІЛЬСТВО, ОСОБИСТІТЬ ТА ЇЇ САМОСТВЕРДЖЕННЯ

1. Кого називають Володарем Всесвіту?
А) час;
Б) думка;
В) земне тяжіння.
2. Хто з класиків філософії вважав, що «..минуле – це збереження теперішнього як реальності»?
А) К. Маркс;
Б) Г. Сковорода;
В) Г. Гегель.
3. Назвіть види часу:
А) біологічний;
Б) психологічний;
В) фізичний;
Г) соціальний;
Д) всі варіанти вірні.
4. Соціальний час залежить від:
А) від волі;
Б) від свідомості;
В) від життєдіяльності людини.
5. Біологічний час впливає на:
А) духовність людини;
Б) об'єктивність людини;
В) характер всієї життєдіяльності людини.
6. Психологічний час – це:
А) об'єктивно-суб'єктивна категорія;
Б) догматична категорія;
В) інтеграційна категорія.
7. Вага тіла людини після смерті зменшується на:
А) 50 г;
Б) 35 г;
В) 20 г.
8. Кожна епоха характеризується:
А) змінною тенденцією;
Б) застійною тенденцією;
В) стійкою тенденцією
9. На дослідження проблеми простору і часу та психологію думки вплинули:
А) дві течії Західної думки «революція тіла» та «бунт молоді»;

- Б) революція у мистецтві;
В) ніщо не вплинуло.
10. Хто першим з філософів намагався розірвати «замкнене коло сумнівів»?
А) Г. Гегель;
Б) К. Маркс;
І. Кант.
11. Хто відображував нові форми смислу буття:
А) революціонери;
Б) символісти;
В) неоцентристи.
12. Загальноприйнята концепція часу:
А) до-тепер-після;
Б) вічність;
В) метемпсихоз.
13. Ідея «вічного повернення часу» пов'язана з іменами
А) Піфагора, Будди, Ніцше;
Б) Піфагора, Гегеля, Канта;
В) Ніцше, Маркса, Сквороди.
14. Поняття «надлюдина» означає:
А) людина, якій все дозволено;
Б) моральний взірець;
В) комуністична особистість.
15. Час – це:
А) умова існування Всесвіту;
Б) умова сприйняття світу нашою психікою;
В) умова смерті.
16. Онтологія – це:
А) вчення про буття як таке;
Б) вчення про цінності, їх походження та сутність;
В) вчення про всесвіт та небесні тіла.
17. Хто з давніх давньогрецьких філософів сформулював поняття буття:
А) Геракліт;
Б) Парменід;
В) Піфагор.
18. Розвиток, що супроводжується появою досконалішої якості, порівняно з попередньою:
А) інтеграція;
Б) деградація;
В) прогрес.
19. Поняття «життя людини» може позначати:
А) здатність бути живим організмом із усіма властивостями;

- Б) час, відведений людині як проміжок між її народженням та смертю.
В) все вище перераховане.
20. Сенс – це елемент людського ставлення до дійсності, він передбачає:
А) узгодження індивідуальних прагнень із суспільними;
Б) основна життєва мета;
В) особливий духовний світ.
21. У чому полягає проблема відносин між суспільством та людиною?
А) у проблемі відчуження;
Б) у розгляді людини як соціальної істоти;
В) як людини культурної.
22. Соціальна якість індивіда, яка набута в процесі спілкування і діяльності з іншими людьми – це:
А) людина;
Б) особа;
В) особистість;
Г) індивід.
23. Сукупність індивідуально-психологічних рис, що відрізняють людину від інших людей, створюють її неповторність, – це:
А) індивідуальність;
Б) індивід;
В) особа;
Г) особистість.
24. Біологічні фактори формування особистості:
А) соціум;
Б) вродженість;
В) спадковість.
25. До складу характеру відносяться:
А) відношення до інших людей;
Б) відношення до себе;
В) вольові риси;
Г) риси розумового складу;
Д) все вище перелічене.
26. Сенс життя пов'язаний з:
А) об'єктивно значущими цінностями;
Б) фундаментальними атрибутами суб'єктів життя;
В) обидва варіанти.
26. Вислів «Пізнай самого себе» означає:
А) жити на користь суспільства;
Б) вірно визначити мету свого життя;
В) самопожертва.
27. Ціль життя людини характеризується:
А) її відповідністю цілям суспільства;

- Б) закономірностями розвитку та суспільною значимістю;
В) мотивами відображення та засобами реалізації;
Г) все перераховане.
28. Що відбувається в процесі самоствердження:
А) набуття економічної незалежності;
Б) визначення власних цінностей;
В) самоствердження в житті;
Г) ваш варіант.
29. Ознака адекватної самооцінки:
А) надії на гарне майбутнє;
Б) самовпевненість, що перевищує реальні можливості;
В) впевненість у власних силах.
30. Характеристика процесу самопізнання:
А) вибір власного місця у суспільстві;
Б) прагнення зрозуміти себе;
В) високий рівень розвитку моральних цінностей;
Г) поєднання власних цінностей із загальнолюдськими.
31. Формування адекватної самооцінки:
А) не впливає на самореалізацію;
Б) не пов'язана з успіхом в житті;
В) сприяє успіху в житті;
Г) не сприяє вибору місця в житті.
32. Усвідомлене формування себе самого як людини, що вбачає сенс свого існування – це:
А) ставлення особистості;
Б) самопізнання;
В) самовизначення;
Г) розвиток особистості.
33. Сильна особистість – це:
А) моральна людина, здатна до самопізнання;
Б) самозакохана особа;
В) людина, яка на перше місце виставляє лише свої принципи та погляди.
34. Встановіть відповідність між рівнями самоствердження:
А) «аподиктичний»   1. Нижчий
Б) «проблематичний»   2. Вищий
В) «середній»   3. Середній
35. Соціальний тонус особистості проявляється в:
А) її практичній діяльності;
Б) в потребах та інтересах;
В) в творчій силі розуму.
36. На формування потреби у самоствердженні впливають:
А) об'єктивні умови, як «загальний фон» соціальної детермінації особистості;

- Б) безпосереднє соціальне оточення, як специфічний фактор;
- В) внутрішній стан особистості, як одиничний фактор у структурі соціального детермінізму;
- Г) всі вище перелічені фактори.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НОМО ЕCONOMICUS У ДИСКУРСІ ФІЛОСОФІЇ

1. Домінантною теоретичною передумовою для моделювання економічної людини як суспільного суб'єкта, в якій розвинені та інтегровані найбільш значущі смисли попередніх і сучасних підходів, є :
  - А) неокласичний мейнстрим;
  - Б) структурний функціоналізм;
  - В) інституціоналізм;
  - Г) психоаналіз;
  - Д) неолібералізм.
2. В неокласичному мейнстримі людину розглядається як:
  - А) раціональний суб'єкт, націлений на максимізацію корисності, що на основі інформації приймає оптимальні рішення та мінімізує ступінь ризику;
  - Б) самодостатня особистість, що має свою систему цінностей;
  - В) особистість, що узгоджує свої інтереси людини і громадських структур, соціальних груп.
3. Аналіз сучасних підходів до моделювання економічної людини представлений у відомій роботі:
  - А) В. Автономова;
  - Б) З. Фрейда;
  - В) А. Сміта;
  - Г) Н. Макіавеллі.
4. У сучасних дослідженнях веберівської традиції відмови від оціночних суджень, співвідношення цілей і засобів їх досягнення часто пояснюється за допомогою понять:
  - А) «переваги» і «обмеження»;
  - Б) «інтереси» і «мотиви»;
  - В) «цінності» та «ціннісні орієнтації»;
  - Г) все перелічене.
5. В економічному мейнстримі неокласичного зразка сформувалася модель економічної людини з такими компонентами, як:
  - А) сукупність переваг і обмежень в ситуації обмежених ресурсів і необхідності вибору;
  - Б) здатність до оцінки альтернативних благ на підставі їх взаємозаміни і тези, що «все має ціну»;
  - В) нейтральність і байдужість до добробуту інших людей як трансформований у власний інтерес егоїзм;
  - Г) все перелічене.
6. У дослідженнях поведінки споживачів, не зважаючи на їх різноманітність, виявляються дві фундаментальних установки, що розрізняються за методологічними параметрами. Одна з них – модерністська, націлена на:

- А) вивчення споживача як раціонального суб'єкта економічної діяльності із залученням позитивістських методів дослідження;
- Б) вивчення споживача як ірраціонального, непослідовного, суперечливого;
- В) включеність споживача в певний контекст (культурний, соціальний, міжособистісний, економічний).
7. Із сучасних посткейнсіанських дослідницьких програм широко відома *теорія життєвого циклу* американського економіста:
- А) А. Сміта;
- Б) Ф. Модільяні;
- В) М. Фрідмена;
- Г) Ф. Хайєка.
8. Теорія життєвого циклу пояснює:
- А) мотиви заощаджень, а також включення величин багатства і доходу в функцію споживання;
- Б) максимізувати раціональну поведінку;
- В) керування перевагами і обмеженнями;
- Г) максимізуючу поведінку в більш явній формі та в більш широкому діапазоні, ніж інші підходи, так що мова може йти про максимізацію функції корисності або багатства все одно ким – чи то сім'єю, фірмою, профспілкою або урядовими установами.
9. Найбільш актуальною компонентою максимізаторської моделі є:
- А) інтереси;
- Б) мотивація;
- В) характер;
- Г) темперамент.
10. У *теорії споживання* актуальною є:
- А) маркетингова модель Ф. Котлера;
- Б) волюнтаристська теорія дії Т. Парсонса;
- В) підходи Дж. Катона, У. Беардена і Л. Каплана, Р. Тафлінгера, Д. Хокінса, Дж. Енджела, Дж. Кролара;
- Г) все вище перелічене.
11. *Маркетингова модель* поведінки покупця, запропонована Ф. Котлером, складається з таких елементів як:
- А) спонукальні фактори маркетингу та інші подразники;
- В) «чорний ящик свідомості покупця»;
- Г) відповідні реакції покупця;
- Д) все вище перелічене.
12. Серед соціальних факторів, що впливають на поведінку споживача, відзначаються:
- А) референтні групи;
- Б) сім'я;
- В) соціальні ролі;
- Г) статуси.
13. Маркетинговий підхід Ф. Котлера виявляє чинники, що впливають на споживача:
- А) культурні;
- Б) соціальні;

- В) психологічні;
Г) особистісні;
Д) все вище перелічене.
14. *Теорія перспективи* (prospect theory), в якій обґрунтовуються нерациональні вчинки людей, що не можна пояснити з позицій економічної людини, запропонована:
А) М. Фрідменом і Л. Севіджем;
Б) Д. Канеманом і А. Тверські;
В) Дж. Хікса і Р. Аллена.
15. *Теорія очікуваної корисності* (Дж. Нейман, О. Моргенштерн) пов'язана з раціональним вибором на користь:
А) максимальної очікуваної корисності в умовах неповної інформації;
Б) ситуації ризику, а не справжньої невизначеності;
В) слабкої інформованості, яку можна подолати для майбутньої вигоди шляхом певних витрат на оволодіння необхідною інформацією.
16. Модель «homo reciprocans», яка відрізняється від «homo economicus» підвищеним рівнем кооперативності і одночасно схильністю карати партнерів за некооперативну поведінку, не враховуючи особистий інтерес, обґрунтував:
А) Р. Тріверс;
Б) М. Фрідмен;
В) М. Вебер;
Г) Д. Канеман.
17. Критика неокласичної моделі максимізатора корисності пов'язана з дослідженнями _____, який є одним з основних представників *неоінституціональної теорії* (розробка теорії фірми):
А) М. Фрідмена;
Б) М. Вебера;
В) О. Уільямсона;
Г) М. Сойєра.
18. Німецький математик і економіст Р. Зельтен (Нобелівська премія, 1994 р.) вивчав раціональну поведінку людини в:
А) «рівні домагань»;
Б) «animal spirits»;
В) стратегії ігор;
Г) гуманістичній психології.
19. Психологічний рівень домагань пов'язаний з:
А) мотивацією і целепокладанням;
Б) поняттям «мета дії»;
В) поняттям «ідеальна мета»;
Г) поняттям «внутрішня невідповідність», «величина досягнення»;
Д) поняттями «невідповідність мета – очікування», «послідовність подій»;
Е) поняттями «успіх і невдача», «словесна і справжня мета», «розмір цільових одиниць»;
Ж) все вище перелічене.
20. Основоположником необіхевіоризму вважається:
А) К. Халл;

- Б) К. Прибрам;
- В) Ю. Галантер;
- Г) Д. Мюллер.

21. Персоналізм:

- А) психологія активної людини, що представляє собою особистість, здатну до самовизначення, до цілеспрямованих і свідомих дій;
- Б) людина має можливість змінити завдяки вольовим зусиллям об'єктивні обставини;
- В) особистість багатоманітна, і в кожен момент часу перед нею відкриваються різні перспективи; вона здатна трансформуватись;
- Г) особистість здатна змінювати свої психологічні установки; має свій внутрішній потенціал, скриту енергію, яка може набувати цілеспрямованого вигляду;
- Д) все вище перелічене.

22. Концепція економічної людини є складовою частиною теорії суспільного вибору, представниками якої є:

- А) К. Віксель, Дж. Бьюкенен;
- Б) Г. Саймон, Дж. Марч;
- В) Ф. Хайєк, Л. Мізес;
- Г) К. Прибрам та Ю. Галантер.

23. Для опису неявного знання в економіці використовуються поняття:

- А) імпліцитного знання (implicit knowledge);
- Б) неартикульованого знання (inarticulate knowledge);
- В) локального знання (local knowledge);
- Г) розсіяного знання (dissemination knowledge);
- Д) особистісного знання (personal knowledge);
- Е) прихованого знання (hidden knowledge);
- Ж) все вище перелічене.

24. Представники нового інституціоналізму:

- А) О. Уільямсон;
- Б) Д. Норт;
- В) Р. Познер;
- Г) К. Прибрам;
- Д) Л. Мізес.

25. «Функцію несподіванки» як вид неймовірнісної функції очікуваної цінності майбутніх результатів і вихід з дилеми прогнозування в умовах невизначеності обґрунтував:

- А) Дж. Кейнс;
- Б) Дж. Шекл;
- В) М. Блауг;
- Г) М. Соєр.

7. ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Метафізичний процес буття. Аспекти часу: хронологічний, біологічний, психологічний та соціальний. Час і людина в еволюціонуючому тандемі.
2. Віра, як філософська субстанція позитивного. Проблеми сутності та буття людини як «вічні» філософські проблеми.
3. Сучасні концепції сутності людини.
4. Об'єктивістська філософія людини.
5. Сенс життя як філософська категорія. Проблема сенсу життя та її аспекти: філософський, етичний, релігійний, соціально-психологічний.
6. Сучасне бачення і розуміння проблеми смерті та безсмертя.
7. Творча особистість як першочерговий об'єкт і суб'єкт суспільних змін.
8. Концепція самоствердження як методологічна підстава дослідження глибинного потенціалу творчої особистості.
9. Синдром «нестачі людяності» та морального падіння.
10. Самоствердження особистості як опосередкована соціальною діяльністю ідеальна представленість індивіда в інших людях. Рівні самоствердження та їх характерні риси.
11. Надлюдина як продукт еволюції людини. Надлюдина і «вищий тип людини», «гармонійна особистість».
12. Критерії позитивного, як соціальні орієнтири самоствердження.
13. Перспективи самовдосконалення особистості. Полікультурні реалії, міжкультурний діалог та становлення сучасної особистості.
14. Нова ера та проблема становлення людини-творця.
15. Персоналізм, екзистенціалізм, феноменологія, гендерні дослідження.
16. Проблема універсальних, загальноцивілізаційних та партикулярних аспектів становлення особистості в контексті різноманітних соціальних практик.
17. Трансформація особистості як феномен духовного життя людини, що описується нелінійною функцією еволюції світогляду, волі та ідентичності.
18. Синергетичний підхід у дослідженні трансформацій особистості. Сутність окремої особистості в єдності багатоманітного.
19. Співіснування з Іншим в аспекті проблеми флуктуації особистості у суспільному бутті.
20. Особливості творчої особистості та елементи руйнації.
21. Деструктивна творчість та руйнування норм та стереотипів.
22. Проблема ідентифікації. Аналіз концепту Іншого в контексті проблеми «своє–чуже».
23. Рівні становлення особистості: лінгвістичний, практичний, етичний.
24. Життєві позиції маргіальної особистості на сучасному етапі розвитку українського суспільства, що трансформується.
25. Основні сучасні форми вираження флуктуаційних особистісних процесів у соціальному бутті: субкультури, віртуальні співтовариства, маргіальність.

26. Субкультури як спосіб соціалізації молоді у контексті розвитку сучасного українського суспільства.
27. Вплив віртуальної реальності на соціалізацію особистості в аспекті комунікації в кіберпросторі на прикладі віртуальних спільнот.
28. Особливості маргінальності в сучасному українському суспільстві.
29. Економічна мотивація поведінки людини.
30. Соціальна концепція неолібералізму як парадигмальний тренд інтерпретацій економічної людини.
31. Економічна людина як суспільний суб'єкт: коеволюційний аспект соціально-філософської та економічної думки.
32. Етика розумного егоїзму.
33. Модель економічної людини історичної школи.
34. Раціональний максимізатор у сучасному суспільстві: загальна характеристика моделі homo economicus у межах економічного мейнстріму.
35. Сучасні альтернативні модифікації homo economicus.
36. Творча особистість та нова економічна людина.
37. Духовне багатство нової економічної людини та інший поштовх раціональної економічної діяльності, максимізації корисності в рамках суспільного розвитку.
38. Специфіка соціально-орієнтованої ринкової економіки як типу ринкової економічної системи. Соціальне підприємництво як ефективний шлях підняття національної економіки.
39. Філософія соціального підприємництва. Основні правила економічної діяльності людини: «10 правил ведення бізнесу А. Шептицького».
40. Соціальні індикатори життя людини.
41. Стратегії діяльності економічної людини в умовах соціального ринкового господарства.
42. Війна як суспільний феномен.
43. Сучасна людина та війна: система координат життя та смерті.
44. Філософські проблеми національної безпеки.
45. Людина та цивілізаційне осмислення війни.
46. Етичні питання війни, бізнес, підприємництво та формування сучасної людини.

8. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Для навчальної дисципліни «Сучасна людина: площини філософської рефлексії» за навчальним планом передбачається підсумковий контроль у формі екзамену, на який відводиться 20 балів. Здобувач може скласти екзамен, якщо кількість отриманих впродовж вивчення дисципліни балів не менше 40. Оцінка за екзамен не може бути меншою за кількість накопичених ним балів. Накопичені здобувачем бали під час вивчення навчальної дисципліни не анулюються, а сумуються.

Критерії оцінювання за всіма видами контролю

Сума балів	Критерії оцінки
Відмінно (90-100 А)	Здобувач демонструє міцні знання навчального матеріалу в обсязі, що відповідає програмі навчальної дисципліни, правильно й обґрунтовано приймає необхідні рішення в різних нестандартних ситуаціях; реалізує теоретичні положення навчальної дисципліни виконуючи практичні завдання. При виконанні практичних завдань проявляє вміння самостійно вирішувати поставлені завдання, активно включається в обговорення, відстоює власну точку зору в питаннях та рішеннях, що розглядаються. Здобувач знає особливості сучасних концепцій сутності людини та проєкцій філософії сучасної людини через площини філософської рефлексії; чітко орієнтується в теоретико-методологічних засадах дослідження трансформацій особистості у суспільному бутті та традиціях вивчення особистості у соціальних контекстах. Визначає сучасні форми вираження флюктуаційних особистісних процесів у суспільному бутті та соціально-філософські конотації моделей homo eсоpoticus у контексті поглядів на суспільство та економіку в умовах глобалізаційних процесів; знає особливості «Нової ери» та може проаналізувати основні проблеми становлення людини-творця. Здобувач вміє окреслити перспективи вибору шляхів самовдосконалення особистості; розкриває філософський, етичний, релігійний, соціально-психологічний аспекти сенсу життя та аналізує сучасне бачення і розуміння проблеми смерті та безсмертя. Чітко з'ясовує особливості Надлюдини як продукту еволюції людини та порівнює поняття «Надлюдина» і «вищий тип людини», «гармонійна особистість». Розкриває взаємозв'язки між полікультурними реаліями, міжкультурним діалогом та становлення сучасної особистості, аналізує концепт Іншого в контексті проблеми «своє–чуже». Здобувач визначає сутність маргінальної особистості крізь призму творчого постмодерного дискурсу та вміє виявити особливості маргінальності в сучасному українському суспільстві; аналізує та виокремлює соціогуманітарні габітуси економічної людини. Оцінка нижче 100 балів обґрунтовується недостатнім розкриттям теоретичних питань навчальної дисципліни, або тим, що студент проявляє невпевненість в тлумаченні теоретичних положень чи складних практичних завдань.
Добре (82-89 В)	Здобувач демонструє знання, володіння матеріалом в обсязі, що відповідає програмі навчальної дисципліни, робить на їхній основі

	<p>аналіз можливих ситуацій та вміє застосовувати теоретичні положення при вирішенні практичних задач, але припускається несуттєвих помилок. Здобувач знає особливості сучасних концепцій сутності людини та проєкцій філософії сучасної людини через площини філософської рефлексії; але не завжди чітко орієнтується в теоретико-методологічних засадах дослідження трансформацій особистості у суспільному бутті та традиціях вивчення особистості у соціальних контекстах. Визначає сучасні форми вираження флюктуаційних особистісних процесів у суспільному бутті та соціально-філософські конотації моделей homo economicus у контексті поглядів на суспільство та економіку в умовах глобалізаційних процесів; знає особливості «Нової ери» та може проаналізувати основні проблеми становлення людини-творця. Здобувач вміє окреслити перспективи вибору шляхів самовдосконалення особистості, але допускає незначні помилки при розкритті філософського, етичного, релігійного чи соціально-психологічного аспекту сенсу життя; аналізує сучасне бачення і розуміння проблеми смерті та безсмертя. З'ясовує особливості Надлюдини як продукту еволюції людини та порівнює поняття «Надлюдина» і «вищий тип людини», «гармонійна особистість». Розкриває взаємозв'язки між полікультурними реаліями, міжкультурним діалогом та становлення сучасної особистості, аналізує концепт Іншого в контексті проблеми «своє–чуже». Здобувач визначає сутність маргінальної особистості крізь призму творчого постмодерного дискурсу та вміє виявити особливості маргінальності в сучасному українському суспільстві; аналізує та виокремлює соціогуманітарні габітуси економічної людини. При виконанні практичних завдань, здобувач самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких є незначною.</p>
<p>Добре (74-81 С)</p>	<p>Здобувач володіє навчальним матеріалом, знає основні теоретичні положення, що відповідають програмі навчальної дисципліни, аналізує можливі практичні ситуації та вирішує їх, але припускається помилок які усуває за підтримки з боку викладача або однокурсників. Здобувач знає особливості сучасних концепцій сутності людини та проєкцій філософії сучасної людини через площини філософської рефлексії; але не завжди чітко орієнтується в теоретико-методологічних засадах дослідження трансформацій особистості у суспільному бутті та традиціях вивчення особистості у соціальних контекстах. Визначає сучасні форми вираження флюктуаційних особистісних процесів у суспільному бутті та соціально-філософські конотації моделей homo economicus у контексті поглядів на суспільство та економіку в умовах глобалізаційних процесів; знає особливості «Нової ери» та допускає помилки при аналізі основних проблем становлення людини-творця. Здобувач вміє окреслити перспективи вибору шляхів самовдосконалення особистості, але допускає незначні помилки при розкритті філософського, етичного, релігійного чи соціально-психологічного аспекту сенсу життя; аналізує сучасне бачення і розуміння проблеми смерті та безсмертя. З'ясовує особливості Надлюдини як продукту еволюції людини, однак допускається помилка при порівнянні понять «Надлюдина», «вищий тип людини», «гармонійна особистість». Не завжди може розкрити взаємозв'язки між полікультурними реаліями, міжкультурним діалогом та становлення</p>

	<p>сучасної особистості, аналізує концепт Іншого в контексті проблеми “своє–чуже”. Здобувач визначає сутність маргінальної особистості крізь призму творчого постмодерного дискурсу, однак не вміє чітко визначити особливості маргінальності в сучасному українському суспільстві; виокремлює соціогуманітарні габітуси економічної людини. Пояснює основні положення, дає правильні відповіді щодо запитань навчальної дисципліни. Помилки у відповідях не є системними, впевнено працює за алгоритмом.</p>
<p>Задовільно (64-73 D)</p>	<p>Здобувач розуміє основні положення навчальної дисципліни, котрі є визначальними і орієнтується у напрямі вирішення практичних завдань. Здобувач знає особливості сучасних концепцій сутності людини та проєкцій філософії сучасної людини через площини філософської рефлексії але не вміє розкривати теоретико-методологічні засади дослідження трансформацій особистості у суспільному бутті; поверхово розкриває традиції вивчення особистості у соціальних контекстах. Визначає сучасні форми вираження флюктуційних особистісних процесів у суспільному бутті та соціально-філософські конотації моделей homo economicus у контексті поглядів на суспільство та економіку в умовах глобалізаційних процесів, але не знає особливості «Нової ери» та допускає помилки при аналізі основних проблем становлення людини-творця. Здобувач в цілому вміє окреслити перспективи вибору шляхів самовдосконалення особистості, але допускає помилки при розкритті філософського, етичного, релігійного чи соціально-психологічного аспекту сенсу життя; аналізує сучасне бачення і розуміння проблеми смерті та безсмертя. Вміє з’ясувати особливості Надлюдини як продукту еволюції людини, однак виникають складнощі при порівнянні понять «Надлюдина», «вищий тип людини», «гармонійна особистість». Не завжди може розкрити взаємозв’язки між полікультурними реаліями, міжкультурним діалогом та становлення сучасної особистості. Здобувач визначає сутність маргінальної особистості крізь призму творчого постмодерного дискурсу, однак не вміє визначити особливості маргінальності в сучасному українському суспільстві; виокремлює соціогуманітарні габітуси економічної людини. Здобувач розуміє практичні завдання, має пропозиції щодо напрямку їх вирішення. Самостійно вирішує завдання за зразком, допускає значну кількість неточностей, помилок, котрі усуває під керівництвом викладача, підтримки з боку однокурсників.</p>
<p>Задовільно (60-63 E)</p>	<p>Здобувач поверхнево опанував навчальний зміст, передбачений програмою навчальної дисципліни. Знання з навчальної дисципліни несистемні, фрагментарні. Здобувач поверхнево орієнтується в особливостях сучасних концепцій сутності людини та проєкцій філософії сучасної людини через площини філософської рефлексії; не вміє розкривати теоретико-методологічні засади дослідження трансформацій особистості у суспільному бутті; поверхово розкриває традиції вивчення особистості у соціальних контекстах. Оглядово вміє визначає сучасні форми вираження флюктуційних особистісних процесів у суспільному бутті, однак виникають складнощі із виокремленням соціально-філософських конотацій моделей homo economicus у контексті поглядів на суспільство та економіку в умовах глобалізаційних процесів. Не знає особливості «Нової ери» та допускає</p>

	<p>помилки при аналізі основних проблем становлення людини-творця. Здобувач не вміє чітко окреслити перспективи вибору шляхів самовдосконалення особистості та розрізнити особливості філософського, етичного, релігійного та соціально-психологічного аспекту сенсу життя. Виникають складнощі при порівняння понять «Надлюдина», «вищий тип людини», «гармонійна особистість». Не вміє розкрити взаємозв'язки між полікультурними реаліями, міжкультурним діалогом та становлення сучасної особистості. У здобувача значні складнощі із з'ясуванням сутності маргінальної особистості крізь призму творчого постмодерного дискурсу, не вміє визначити її особливості в сучасному українському суспільстві; виокремлює соціогуманітарні габітуси економічної людини. Здобувач розуміє практичні завдання, має пропозиції щодо напрямку їх вирішення. Самостійно вирішує завдання за зразком, допускає значну кількість неточностей, помилок, котрі усуває під керівництвом викладача, підтримки з боку однокурсників. Виконання практичних завдань, формалізоване: є відповідність алгоритму, виконує практичні завдання за підтримки з боку викладача зі значними труднощами; демонструє нестійкі навички міжособистісної взаємодії.</p>
<p>Незадовільно (35-59 FX)</p>	<p>Здобувач має фрагментарні знання, опанувавши менше половини обсягу навчального змісту, передбаченого програмою навчальної дисципліни. Відсутнє цілісне усвідомлення навчального матеріалу. Здобувач працює пасивно, практичні завдання виконує переважно з помилками, виправляє помилки лише при виконанні нескладних практичних завдань. Здобувач допускається до повторного складання заліку.</p>
<p>Незадовільно (0-34 F)</p>	<p>Здобувач не виконує вимоги програми навчальної дисципліни: не сформовані знання уміння та навички. Здобувач не допускається до заліку та проходить повторне вивчення дисципліни.</p>

9. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література:

1. Сучасне суспільство: філософсько-правове дослідження актуальних проблем / Дзьобань О.П. та ін.; за ред. О.Г. Данильяна. Харків: Право, 2016. 488 с.
2. Морщакова О. Єдність культури та особистості: феномен творчості. *Система сучасних методологій* С.138-148. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/jspui/bitstream>
3. Петінова О. Б. Глобалізація, неолібералізм та нова економічна людина – виклики часу. *Transformacja środowiska międzynarodowego i jego wielowymiarowość* / за ред. D. Kamilewicz-Rucińska, Lwów-Olsztyn 2017, S. 27 – 42.
4. Петінова О.Б. Сучасні альтернативні модифікації Homo economicus: неавстрійська школа та інституціоналізм. *Вісник Львівського університету. Філософсько-політологічні студії*. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка. № 16, 2018. С.51 – 57.
5. Petinova O. “Homo Economicus” Through the Lens of Metaphysics of Economics. *Philosophy and Cosmology*. Volume 21, 2018. P. 84 – 93.
6. Сидоренко Л.І. Філософське осмислення людини. Навчальні матеріали для студентів та аспірантів. URL: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/sid-phil-human.htm>.
7. Сучасне суспільство, людина, право в умовах глобальних трансформацій : монографія / О.Г. Данильян та ін.; за ред. О.Г. Данильяна. Харків : Право, 2020. 344 с.
8. Сучасне суспільство: філософсько-правове дослідження актуальних проблем : монографія. Харків: Право, 2017. 416 с.
9. Ткаченко К. В. Флуктуації особистості в сучасному суспільному бутті: дис.... канд.філос.н.: 09.00.03 / ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Одеса. 2020. 204 с.
10. Філософія: Підручник. Одеса: Університет Ушинського, 2021. 502 с.
11. Цибра М. Ф. Детермінанти соціалізації особистості. *Перспективи. Соціально-політичний журнал*. 2019. № 3. С. 95 – 104.

Додаткова література

1. Аносов І. П. Сучасний освітній процес: антропологічний аспект: монографія. Київ, 2003. 391 с.
2. Беловецька Л.Е. Проблема збереження національної ідентичності як складової духовної безпеки українського суспільства. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2017. Вип. 2. С. 6–14.
3. Борінштейн Є. Р. Формування економічної культури в українському соціумі. *Перспективи*. 2015. № 1 (63). С. 67 – 73.
4. Весельська Л.А. Роль соціальних цінностей у збереженні безпеки суспільства. URL: http://www.academy.gov.ua/ej/ej10/doc_pdf/Veselskaya.pdf.
5. Дзьобань О.П. Сучасний віртуальний простір: конгеніальність віртуальності й міфу. *Стратегічні пріоритети. Серія «Філософія»*. 2017. №3. С. 163–170.
6. Карпенко Н. А. Психологія творчості. Львів: ЛьвДУВС, 2016. 156 с.
7. Мартинова С. П. Peculiarities of a marginal personality in the modern world. *Гілея : наук. вісник : зб. наук. праць*. Київ : Гілея, 2017. Вип. 116 (1). С. 172–175.
8. Мартинова С. П. Transformation of a marginal personality in the modern world. *European science : Scientific journal*. Slovakia (Podhájska), 2017. № 2. P. 146–148.
9. Петінова О.Б. «Раціональний максимізатор» у сучасному суспільстві: Homo economicus економічного мейнстриму. *Virtus: scientific Journal*. Canada: Center of Modern Pedagogy Learning Without Borders. Issue 21, 2018. P.53 – 57.

10. Петінова О.Б. Homo economicus: міждисциплінарне зближення альтернативних дослідницьких підходів. *Наукове пізнання: методологія та технологія*. Одеса: Інформаційно-видавничий центр Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського». №2 (39), 2017. С. 91 – 96.
11. Петінова О.Б. Економічна поведінка індивіда: маржиналістський, маршалліанський та універсалістський підхід. *Методологія та технологія сучасного філософського пізнання*. Одеса, 2016. С. 236–276.
12. Петінова О.Б. Економічна поведінка: до питання експлікації поняття. *Грані: науково-теоретичний альманах*. Дніпро: Грані. Т.21. № 2, 2018. С.60 – 65.
13. Петінова О.Б. Економічна поведінка: специфіка міждисциплінарного дискурсу вивчення. *Габітус. Науковий журнал*. Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій. Одеса. Вип. 6, 2018. С. 106–109.
14. Проблеми саморозвитку особистості в сучасному суспільстві : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 15 листоп. 2019 р. / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2019. 404 с.
15. Цибра М. Ф. Про деякі характеристики особистості як суб'єкта навчання та виховання. *Глобальні проблеми сучасності у контексті історико-філософського знання: матеріали Міжнародної наук. конф. 15 квітня 2016 р.* Одеса, 2016. С. 149 – 152.
16. Цибра М. Ф. Дисбаланс позитивного і негативного у розвитку особистості. *Наукове пізнання: методологія та технологія*. 2018. № 1 (40). С. 136 – 142.

Інформаційні ресурси:

1. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського : офіційний сайт. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
2. Одеська національна наукова бібліотека : офіційний сайт. URL: <http://odnb.odessa.ua/>
3. Бібліотека Університету Ушинського: офіційний сайт. URL : <https://library.pdpu.edu.ua/>
4. Наукове пізнання: методологія та технології. URL : <http://np.pdpu.od.ua>
5. Перспективи. Соціально-політичний журнал. URL: <http://perspektyvy.pdpu.od.ua/>